

ALF
ABE
TUL
DOAMNELOR

IOANA PÂRVULESCU este scriitoare și profesor emerit al Facultății de Litere din București.

A scris romane despre București și Brașov, despre povestea biblicului Iona și despre o dragoste din vremurile noastre. A interesat-o viața cotidiană din epocile trecute, secolul XIX, Belle Époque, Interbelic, și a strâns într-un volum colectiv mărturii despre cum se trăia în comunism. A publicat studii de istorie literară și cărți pentru copii. După una dintre acestea, *Invizibilii*, s-a făcut un musical de succes. A fost timp de 18 ani redactor la *România literară* și a coordonat colecția „Cartea de pe noptieră”, la Humanitas.

Romanele ei s-au tradus în 15 limbi europene. A obținut premii naționale și, de două ori, Premiul Uniunii Europene pentru literatură: în 2013 pentru romanul *Viața începe vineri* și în 2018 pentru proza scurtă *O voce*, dedicată memoriei Monicăi Lovinescu.

SCRIERI PRINCIPALE: *Lenevind într-un ochi* (1990), *Alfabetul doamnelor* (1999), *Prejudecăți literare* (1999), *Întoarcere în Bucureștiul interbelic* (2003), *În intimitatea secolului 19* (2005), *În Țara Miticilor* (2007), *Întoarcere în secolul 21* (2009), *Viața începe vineri* (2009), *Cartea întrebărilor* (2010), *Lumea ca ziar. A patra putere: Caragiale* (2011), *Vii-torul începe luni* (2012), *Cum continuă povestea* (2014), *Inocenții* (2016), *Dialoguri secrete. Cum se roagă scriitorii și personajele lor* (2018), *Pre-vestirea* (2020), *Aurul pisicii* (2024), *Alfabetul domnilor* (2025).

TRADUCERI: Angelus Silesius, *Călătorul heruwimic / Cherubinischer Wandersmann* (1999), Maurice Nadeau, *Să fie binecuvântați* (2002), Laurent Seksik, *Consultația* (2007), Rainer Maria Rilke, *Îngerul păzitor* (2007), Milan Kundera, *Sărbătoarea neînsemnătății* (2014), René Goscinny & Albert Uderzo, *Asterix, viteazul gal* (2017), René Goscinny & Albert Uderzo, *Cosorul de aur* (2018), René Goscinny & Albert Uderzo, *Asterix și goșii* (2019), A.A. Milne, *Când eram foarte tineri* (2019), Axel Scheffler, Franz Wittkamp, *Prietenii noștri pisoii* (2023).

ANTOLOGII: *De ce te iubesc. Paradoxurile iubirii în poezia lumii* (2006), *Povești de dragoste la prima vedere* (2008), *Intelectuali la cratiță. Amintiri culinare și 50 de rețete* (2012), *Și eu am trăit în comunism* (2015), *Amintiri de la Humanitas* (2020), *Scrisori pentru cititorii din 2125. Un epistolar pe mai multe voci* (2025).

IOANA
PÂRVULESCU

ALF
ABE
TUL

DOAMNELOR

DE LA DOAMNA B. LA DOAMNA T.

Ediția a III-a

HUMANITAS

Redactor: Lidia Bodea
Coperta și letrinele: Mihail Coșulețu
Corector: Cristian Negoită
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Livco Design

© HUMANITAS, 2021, 2025

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Părvulescu, Ioana
Alfabetul doamnelor: de la doamna B. la doamna T. /
Ioana Părvulescu. – Ed. a 3-a – București:
Humanitas, 2025
Index
ISBN 978-973-50-9021-0
821.135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Câteva cuvinte la o nouă ediție

Public noua ediție din *Alfabetul doamnelor* în vremuri puțin propice cărților. Dar, după o viață în care timpul petrecut înăuntrul lor tinde să-l echilibreze pe cel consumat în afara paginii, mă întreb dacă momentele favorabile chiar există. Să precizez că anii trăiți acolo, înăuntru, au fost de calitate și, pe ansamblu, cred că mai variați și adesea mai buni decât cei din afara copertelor, deși nu disprețuiesc deloc viața reală.

Prezentul se opune cu toată puterea tihnei de care e nevoie pentru citit: o pandemie care încă nu se știe când se va stinge și în ce forme insidioase ne va mai încerca, furtuni politice în toată lumea, un soi de spiriț de turmă tot mai vizibil, așa-numitele *social media*, care scot îndeobște ce e mai rău din noi (sper și chiar cred că suntem mai buni decât ne arătăm acolo) și care ne fărâmițează energia, și, nu în ultimul rând, destul de răspândiții ochelari ideologici, cu tendințele lor tiranice. Această carte e liberă. De aceea o dedic tuturor celor care se mai bucură să exploreze în voie spațiul dintre coperte, doamnelor și domnilor deopotrivă, studentelor și studenților de la Litere, cititoarelor și

cititorilor care dau sens (și sensuri noi) efortului unui scriitor. Știu că asemenea oameni vor exista întotdeauna.

Cartea oferă o tipologie a personajelor feminine din literatura română, de la doamna B. a lui Negruzzi la doamna T. a lui Camil Petrescu. Combină critica și istoria literară cu istoria mentalităților, sociologia cu istoria culturală, experiența de viață cu cea de bibliotecă: în fond cam tot ce folosim când citim și judecăm literatura, fără mânie și părtinire.

Când, în 1999, a apărut prima ediție din *Alfabetul doamnelor*, nu descoperisem încă un text de primă pagină al lui Mihail Sebastian, din 1935: „Articol numai pentru domni“. Cu mult umor și îndemnuri ironice, publicistul le atrăgea atenția domnilor, într-un apar-teu ludic, că intrarea femeilor în literatură va schimba optica asupra iubirii și asupra personajelor, construite până atunci aproape numai din perspectiva bărbatului:

Veacuri de-a rândul am fost liberi să vorbim despre partenera noastră, femeia, așa cum am vrut. Am vorbit despre sensibilitatea ei, despre trădarea ei, despre egoismul ei feroce sau despre generozitatea ei sfâșietoare, despre candoarea sau inconștiența ei – despre tot. Eram calmi și siguri de noi înșine. Nimeni nu ne putea da replica. Situația aceasta a durat câteva sute de ani și, slavă Domnului, nu ne-a mers deloc rău. Era o injustiție bine consolidată, o injustiție *de tout repos*, cum se zice. Buni psihologi, mânuitori ai unei psihologii pe care ei o inventaseră, bărbații dominau exclusiv jocul iubirii. Mă tem că lucrurile se vor schimba radical de

aici încolo dacă nu găsim un mijloc represiv și grabnic pentru a le reduce pe femei la tăcere.*

Tot în 1935, la doar câteva luni după Sebastian, Eugen Ionescu scrie în *Viața literară* articolul „Generația fetelor“, de pe pozițiile contestatatoare, specifice publicisticii lui de tinerețe:

Literatura fetelor ia ofensiva cu optimism, amor, moralitate, voie bună și – cum este firesc – mediocritate. Nu mai avem deci scriitorii tineri [aceștia preferă politicul, spune E. Ionescu – n. m.]. Dar avem fete, numai fete, pensioane de fete, școli de fete, interioritate de fete, fete amoroase, fete studente. Înainte, fetelor! Să faceți cultură și bucătărie.**

Este limpede că subiectul preocupa opinia publică. În același 1935, în care Sebastian observă schimbarea de perspectivă psihologică, iar Ionescu se războiește cu toată lumea, nu numai cu scriitoarele nou intrate în literatură și critică, Lovinescu, credincios crezului său, pune altfel problema: „Arta nu cunoaște sex, vârstă, regiune și chiar, în ultimă analiză, naționalitate; ea se satisface prin substanța sa și se grupează și ierarhizează pe criterii pur estetice.“***

* „Articol numai pentru domni“, în Mihail Sebastian, *Opere VI, Publicistică. 1935*, Academia Română. Fundația Națională pentru Științe și Arte, București, 2014, p. 65.

** „Generația fetelor“, în Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 104.

*** „Prefață“ la Marg. Miller-Verghy și Ecaterina Săndulescu, *Evoluția scrisului feminin în România*, Editura Bucovina, 1935, București, p. V.

Lucrurile au evoluat, și prezența femeilor atât în literatură, cât și în critică este firească azi. Deși criteriul estetic primează și pentru mine, când am scris *Alfabeta doamnelor* am făcut-o dintr-o convingere asemănătoare cu cea exprimată de Mihail Sebastian. Fără vreun spirit revanșard, totuși. Mi s-a părut doar că o perspectivă feminină asupra personajului feminin trebuie pusă în balanța critică, pe care, până atunci, fuseseră așezate aproape numai judecățile (și prejudecățile) bărbaților. Că, așadar, personajele feminine pot fi judecate mai bine „din interior“, de o femeie. E drept, ele fuseseră create mai ales de bărbați, dar modelul din realitate era femeia. Fără îndoială că bărbatul poate pricepe perfect ce se întâmplă cu personajul cu pricina, dar diferența e că femeia care citește despre o femeie poate să și simtă. Până la urmă, chiar dacă nu mai practicăm, dintr-un moment al evoluției noastre intelectuale încolo, lectura de identificare, literatura înseamnă și să simți sau, cum spune Călinescu, să nu fi frigid estetic. Materia primă a literaturii e viața – sau preponderent viața – și, cu cât mai nuanțată va fi perspectiva asupra complicatului mecanism realitate–ficțiune, cu atât cred că e mai bine.

Pariul acestei cărți a fost nu numai să ofere o tipologie literară valabilă, ci și ca privirea aceasta din interior, psihologică, atunci când e cazul, și totodată estetică, să nu distrugă personajul, să nu-l sărăcească. În schimb am încercat să subliniez prejudecata, fie ea literară sau extraliterară, de care e intim legată: de pildă, când în societate femeia de 30 de ani e considerată bătrână, cu

viața rămasă în urmă, personajul principal din cărți va avea mai puțin de 30 de ani și va proceda ca Otilia. Între literatura română și cea europeană legăturile s-au creat de la sine, cum e normal.

O rubrică pe care am ținut-o în *România literară*, regândită și reconstruită, a stat la baza acestei cărți. În aceeași revistă am avut mai târziu și rubrica *Alfabetul domnilor*. Mi-ar fi plăcut să așez doamnele și domnii alături, ca la balurile la care participau înseși personajele din literatura decupată de mine. Din păcate, la recitare, am constatat că tonul și abordarea celor două categorii erau diferite. Rezultatul risca să fie un mariaj chinuitor nu numai pentru cei în cauză, dar și pentru cei din jur, în acest caz cititorii, așadar le-am lăsat pe doamne doar în compania personajelor din propriile povești, le-am lăsat cu iluziile lor (literare), fără a mai face și critica tipologică a partenerilor.

Prima ediție a *Alfabetului doamnelor* a apărut în 1999 la Editura Crater, condusă de domnul Ion Papuc, în 1 000 de exemplare. Poate că nu e prea devreme (și nici prea târziu) pentru o nouă apariție. Pe copertă mi s-a îngăduit să pun, acolo, o fotografie cu bunica mea paternă, un instantaneu luat pe stradă. Cât despre litere, le-am propus pe cele din *Ape adânci*, cartea de debut a Hortensiei Papadat-Bengescu, de la Alcalay, pentru că mi se păreau elegante, nu pentru că aș fi simțit sau căutat apropiere cu celebra scriitoare, cum se poate vedea și din capitolul dedicat personajelor ei.

Mi-am reîntâlnit cartea cu interesul, curiozitatea și neliniștea cu care regăsești un om pe care nu l-ai mai

văzut de mult: te întrebi dacă mai e cum îl știai, dacă nu cumva timpul l-a înstrăinat, dacă lucrurile care vă legau sunt încă valabile. Mă bucur să spun că întâlnirea dintre mine și *Alfabet* s-a petrecut bine și că am intervenit extrem de puțin în textul inițial. Ediția de acum este însă sporită cu trei capitole noi, plus un indice de personaje feminine. Indicele cuprinde un șir de doamne, duduci, chere, cucoane și cuconițe, madame și domnițe de toate vârstele și categoriile, care se grupează, după sângele lor literar, pe arbori genealogici diferiți. Simpla lui lectură poate oferi surprize sau tainice chei de înțelegere. Un mic exemplu: abia văzând-o pe Calipsița lui Alecsandri lângă Calipso/Calypso, mi-am dat seama că numele e dat, în epocă, nu numai prin influență fanariotă, ci mai degrabă prin influență literară, după povestea de dragoste cea mai citită și învățată la școală, romanul lui Fénelon *Les aventures de Télémaque, fils d'Ulysse*.

Alfabetul doamnelor nu se dorește, desigur, a fi exhaustiv (oricum, nu trece de Interbelic). Fiecare dintre noi are cu siguranță unul propriu, bazat pe afinități. Acesta este al meu. Nu-l impun, îl propun.

15 aprilie 2021

PROLOG

De la B. la T., un alfabet de un secol

Se poate afirma fără mari riscuri că alfabetul personajului feminin din proza românească începe, în 1840, cu litera B., care e numele eroinei lui Costache Negruzzi din nuvela *O alergare de cai*. Redus la stereotipia basmelor („la soare te puteai uita, dar la dânsa ba“), la clișee sau la constrângeri religioase, femininul este până la doamna B. mai degrabă o abstracțiune. Predecesoarele ei sunt, literar vorbind, neglijabile. Chiar între felul în care e conceput personajul Zoe, creație de început a aceluiași scriitor, și doamna B. e o falie artistică și o semnificativă schimbare de *Weltanschauung*. Portretul primeia e banal și datat. În schimb doamna B., eroina cea mai interesantă din toată proza lui Negruzzi și din toată proza pașoptistă, rezistă fără dificultate la comparația cu urmașele ei literare. Adesea le și învinge.

Alfabetul personajului feminin este învățat pe încercate de scriitorii români și se poate spune că odată cu doamna T. din romanul *Patul lui Procust* anii de ucenicie s-au încheiat, alfabetul a ajuns la capăt, la literele cele mai rare și cele mai grele. Între 1840 și 1933,

timp de aproape un secol așadar, se parcurge, se învață și se exploatează mai totul cu privire la acest personaj.

Hazardul onomastic a vrut ca alfabetul femininului din perioada decupată aici să înceapă în literatura română cu B nu cu A, și să se încheie înainte de Z. Deși litera A, adică bâjbâielile și bâlbâielile începutului, nu există decât într-o măsură nerelevantă, doamna B. nu reprezintă totuși un început absolut, iar doamna T., la rândul ei, nu este ultima ipostază, cea mai complexă, a personajului feminin. Ultimelor litere rămase până la Z nu le-a dat nimeni conținut în anii dintre războaie. Rămâne de demonstrat dacă au reușit cumva s-o facă scriitorii de mai târziu, cu sau fără ajutorul cenzurii, sau cei de după 1990. Fac parte dintre cei care cred că imaginea unei literaturi se clarifică după mai multe decenii decât au trecut de atunci, așa că nu mă hazardez cu ipoteze, oricât de popular ar fi un asemenea demers.

Prin urmărirea unor ipostaze feminine diverse, nu numai dintre cele aflate în prim-plan, ci și dintre cele cu rol mărunț, neglijate de cititori și de critică, această carte scoate la iveală o tipologie a personajului feminin în literatura română. Avantajul opțiunii pentru această zonă este că permite simultan confruntarea cu prejudecata literară și cu cea extraliterară, de care e intim legată. Or, de cele mai multe ori, a le separa înseamnă a simplifica sau chiar a falsifica ambele planuri: literatura pare spațiul neatins de slăbiciunile lumii, iar lumea pare imună la literatură. În această legătură se află de altfel și justificarea unui demers care poate să apară

Cuprins

<i>Câteva cuvinte la o nouă ediție</i>	5
PROLOG: De la B. la T., un alfabet de un secol	13
Începutul alfabetului: doamna B.	25
Nimfeta Niceta	42
Somnoroasele	52
Fidela Adela	67
Infidela Ela	77
Duducile	87
Femeia fără mister	98
Prejudecata cheamă la judecată	106
Fața nevăzută a Chirițelor	116
Deznădejdea: mod de întrebuintare	125
A treia posibilitate	136
Femeia absurdă	145
Vrăjitoare literare	157
Eva în foileton	173
Femeia tuturor posibilităților	184
<i>Maja desnuda</i>	191
<i>Le pays du tendre</i>	198
Cuvinte în Grădina Desfătărilor	205
Sfârșitul alfabetului: litera T.	213
EPILOG: Cine ești?	223
<i>Indice de personaje feminine</i>	247